

XI BEYNƏLXALQ TÜRK DÜNYASI ARAŞDIRMALARI SİMPOZİUMU

11-13 İyun 2024 Bakı

TYRKI ƏLEMİ
TÜRK DÜNYASI
TYPK ДҮЙНӨСҮ
TURK DUNYOSI

TÜDAS 2024

CİLD I

XI BEYNƏLXALQ TÜRK DÜNYASI ARAŞDIRMALARI SİMPOZİUMU

(11-13 İYUN 2024, BAKI)

MƏRUZƏLƏR KİTABI

CİLD I

Bakı
Bakı Avrasiya Universiteti - Oktyabr 2024

REDAKTORLAR

G. Tuğlacı, K. Akman, M. N. Ertem

XI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumu
XI. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu
XI Халықаралық Түркі әлемі зерттеулері симпозиумы

XI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumunun məruzələr kitabı
Cild I - Bakı: Bakı Avrasiya Universiteti, 2024. – 866 səhifə. Azərbaycan,
Türkiyə, Qazaxıstan.

Türk Dünyasının dili, ədəbiyyatı, tarixi, incəsənət tarixi, maarifi, beynəlxalq münasibətləri və siyasəti, maddi və mənəvi dəyərləri, iqtisadi məsələləri kimi humanitar elmlərin hər bir sahəsi ilə bağlı elmi tədqiqatlarda ortaq bir iş aparmaq məqsədilə təşkil edilən XI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumu Niğde Ömer Halisdemir Universiteti, Qazax Dövlət Qızlar Pedaqoji Universiteti və Bakı Avrasiya Universitetinin əməkdaşlığı ilə 2024-cü ilin 11-13 iyununda Bakı Avrasiya Universitetinin ev sahibliyi ilə Bakıda keçirilmişdir. Simpoziuma 98-i Azərbaycandan olmaqla 5 fərqli ölkədən ümumilikdə 255 məruzə qəbul edilmiş və təqdim olunmuşdur.

Xəzər Universiteti Nəşriyyatı
Bakı AZ1096, Məhsəti küç. 41

Oktyabr - 2024

ISBN : 978-9952-39-262-3 (Cild I)

MƏRUZƏLƏR KİTABI

CİLD I

XI. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
(11-13 Haziran 2024 Bakü)

XI. BEYNƏLXALQ TÜRK DÜNYASI ARAŞDIRMALARI SİMPOZİUMU
(11-13 İyun 2024 Bakı)

XI. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКІ ӘЛЕМІ ЗЕРТТЕУЛЕРІ СІМПОЗИУМЫ
(11-13 Маусым 2024 Баку)

REDAKTORLAR

Gülşah TUĞLACI

Kevser AKMAN

Merve Nur ERTEM

2024 BAKI

CİLD I

DİL – ƏDƏBİYYAT

Türk Dialektləri və Ədəbiyyatları – Müqayisəli Araşdırmalar

Türk və Dünya Ədəbiyyatlarının Əlaqəsi və Qarşılıqlı Təsiri

XI. Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumunda Təqdim Olunan
Məruzələrin Ölkələr Üzrə Paylanması

Ölkələr	Təqdim Olunan Məruzələrin Sayı
Azərbaycan	98
Türkiyə	90
Qazaxıstan	49
Qırğızıstan	10
Özbəkistan	8

FƏXRİ SƏDRLƏR

Prof. Dr. Hasan USLU (Niğde Ömer Halisdemir Universitetinin Rektoru)
Prof. Dr. Nazim HÜSEYNLİ (Bakı Avrasiya Universitetinin Rektoru)
Dr. Gülmira KANAY (Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universitetinin Rektoru)

TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Niğde Ömər Halisdəmir Universiteti

Prof. Dr. Hikmet KORAS (Təşkilat Komitəsinin Sədri)
Prof. Dr. Bekir ÇINAR (Təhsil Fakültəsinin Dekanı)
Prof. Dr. Fatih YÜCEL (İqtisadiyyat Kafedrası)
Prof. Dr. Nevzat TOPAL (Tarix Kafedrası)
Prof. Dr. Timur VURAL (Türk Musiqisi Dövlət Konservatoriyası Kafedrası)
Doç. Dr. Bayram POLAT (Türkçe ve Sosial Elmlər Təhsili Kafedrası)
Doç. Dr. Meder SALIEV (Müasir Türk Ləhcələri və Ədəbiyyatı Kafedrası)
Dr. Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU (Müasir Türk Ləhcələri və Ədəbiyyatı Kafedrası)
Dr. Öğr. Üyesi Turgay DÜĞEN (Avrasiya Araşdırmaları Kafedrası)
Dr. Öğr. Üyesi Perizat YERTAYEVA (Müasir Türk Ləhcələri və Ədəbiyyatı Kafedrası)

Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti

Dr. Zakir CUMAKULOV (prorektor)
Camal AŞİRBKOVA (Sosial Humanitar Elmlər və İncəsənət İnstitutunun direktoru)
Moldir ABDRAYMOVA (Elm şöbəsinin müdiri)
Aydana NURTAZA (Elmi idarəetmə və inkişaf şöbəsinin eksperti)
Nurgül KALİYEVA (Xarici dillər kafedrası)

Bakı Avrasiya Universiteti

Prof.Dr. Gülzar İBRAHİMOVA (Elmi İşlər üzrə Rektor Köməkçisi)
Dos. Dr. Nigar HÜSEYNOVA (Tədris İşləri üzrə Rektor Köməkçisi)
Dos. Dr. Səyavuş QASIMOV (Beynəlxalq Əlaqələr üzrə Rektor Köməkçisi)
Günhan HÜSEYNLİ (Ümumi İşlər üzrə Rektor Köməkçisi)
Şəfahət ƏLİYEV (Rektor Köməkçisi)
Dos.Dr. Zəminə RÜSTƏMBƏYLİ (Nəzəri Dilçilik və Türk Dilləri Kafedrasının Müdiri)
Dos. Nərgiz HƏSƏNOVA (Rektorun Müşaviri-İcra Aparatının Rəhbəri)
Dos. Dr. Mütəllib RƏHİMOV (Regionşünaslıq və İqtisadiyyat Fakültəsinin Dekanı)
Dos.Dr. Salman SÜLEYMANOV (Filologiya Fakültəsinin Dekanı)

ELMİ HEYƏT

Prof. Dr. Ədalət TAHİRZADƏ
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Dr. Adem ÖGER
(Nevşehir Hacı Bektaş Vəli Universiteti)
Prof. Dr. Ahmet BURAN
(Fırat Universiteti)
Prof. Dr. Ahmet ŞAHBAZ
(Necmettin Erbakan Universiteti)
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
(Mimar Sinan Universiteti)
Prof. Dr. Ali ASKER
(Karabük Universiteti)
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN
(Muğla Universiteti)
Prof. Dr. Akgül JUBANDIKOVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Alimcan İNAYET
(Ege Universiteti)
Prof. Dr. Aliya İSAYEVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Amanjol KALIŞ
(El Farabi Qazax Milli Universiteti)

Prof. Dr. Ayabek BAYNİYAZOV
(Ardahan Universiteti)
Prof. Dr. Ayman ZEYNULLİNA
(Toraygırov Universiteti)
Prof. Dr. Aynur KÖŞEKOVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Balkiya KASIM
(Abay Qazax Milli Universiteti)
Prof. Dr. Birol AKGÜN
(Ankara Yıldırım Beyazıt Universiteti)
Prof. Dr. Bolat SAYLAN
(El Farabi Qazax Milli Universiteti)
Prof. Dr. Bülent KARA
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Chong-Jin OH
(Hankuk Universiteti)
Prof. Dr. Cıldız İSMAİLOVA
(Karabük Universiteti)
Prof. Dr. Darhan KIDIRALI
(Beynəlxalq Türk Akademiyasının Başçısı)
Prof. Dr. Efkan UZUN
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)

Prof. Dr. Elena OGANOVA
(Moskva Dövlət Universiteti)
Prof. Dr. Elvan YALÇINKAYA
(Erciyes Universiteti)
Prof. Dr. E. Hüseyin ÇETENAK
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
(Ardahan Universiteti)
Prof. Dr. Faruk ÇOLAK
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Fatma AÇIK
(Gazi Universiteti)
Prof. Dr. Faxreddin VEYSELLİ
(Azerbaycan Diller Universiteti)
Prof. Dr. Feyzan GÖHER
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Gaziza ŞOYBEKOVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Gülmira ABDİRASILOVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Gülnaz SALGARAYEVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Dr. Halit ÇAL
(Ankara Hacı Bayram Veli Universiteti)
Prof. Dr. Haluk ALKAN
(İstanbul Universiteti)
Prof. Dr. Hamdi DOĞAN
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Hasan KULİYEV
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Dr. Hatice İÇEL
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ
(Qırğızıstan Türkiyə Manas Universiteti)
Prof. Dr. Hüseyin AĞIR
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Universiteti)
Prof. Dr. İrşad ŞAKAMAN
(Pavlodar Pedaqoji Universiteti)
Prof. Dr. İbrahim MARAŞ
(Ankara Universiteti)
Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL
(Karamanoğlu Mehmetbey Universiteti)
Prof. Dr. İkrəm QASIMOV
(Slavyan Universiteti)
Prof. Dr. İrfan MORİNA
(Pristina Universiteti)
Prof. Dr. Jarqınbike SÜLEYMANOVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Kamran ƏLİYEV
(AMEA Folklor İnstitutu)
Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN
(Erciyes Universiteti)
Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER
(İstanbul Universiteti)
Prof. Dr. Mahmud ALLAHMANLI
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Mayıl ƏSGƏROV
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Dr. Mehmet EKİZ
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ
(İzmir Katip Çelebi Universiteti)
Prof. Dr. Mereke ATABAYEVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)

Prof. Dr. Möldir ORAZALİYEVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Murat ÇEMREK
(Necmettin Erbakan Universiteti)
Prof. Dr. Mustafa TALAS
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
(Erciyes Universiteti)
Prof. Dr. Mutlu Başaran ÖZTÜRK
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Nagima İLYASOVA
(Abay Qazax Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Nevzat ŞİMŞEK
(Dokuz Eylül Universiteti)
Prof. Dr. Qara MƏŞƏDİYEV
(AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu)
Prof. Dr. Okyay UÇAN
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Onur KÖKSAL
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Ramilya YARULLİNA YILDIRIM
(İnönü Universiteti)
Prof. Dr. Recep ÇİÇEK
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Rita SULTANGALİYEVA
(Ötemisov Qərbi Qazaxıstan Dövlət Universiteti)
Prof. Dr. Rövşən CAVADOV
(Bakı Dövlət Universiteti)
Prof. Dr. Rüfət HÜSEYNZADƏ
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Dr. Sami KILIÇ
(Fırat Universiteti)
Prof. Dr. Selçuk DUMAN
(Giresun Universiteti)
Prof. Dr. Selen DOĞAN
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Serkan Ercan BAĞÇECİ
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Seyfeddin RZASOY
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Prof. Dr. Svetlana SMAGULOVA
(El Farabi Qazax Milli Universiteti)
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU
(Pamukkale Universiteti)
Prof. Dr. Şara MAJİTAYEVA
(Böketov Karagandı Dövlət Universiteti)
Prof. Dr. Tayfur BAYAT
(İnönü Universiteti)
Prof. Dr. Tınıştık ERMEKOVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Timur VURAL
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Tsendin BATTULIK
(Monqolustan Dövlət Universiteti)
Prof. Dr. Tursınay BAYNAZAROVA
(Qazax Qızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Prof. Dr. Türkan BAYER ALTIN
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Yadulla HƏSƏNLİ
(Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti)
Prof. Dr. Yıldırım ÖZBEK
(Akdeniz Universiteti)
Prof. Dr. Yücel CAN
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)
Prof. Dr. Ziya AVŞAR
(Niğde Ömer Halisdemir Universiteti)

Dos. Dr. Ahmet BÜYÜKAKKAŞ
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Aınur NOGAYEVA
(Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Dos. Dr. Aynur NOGAYEVA
(Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Dos. Dr. Anar SOMUNCUOĞLU
(Hacettepe Üniversitesi)
Dos. Dr. Aygül AYTİPENBETOVA
(Jubanov Aktöbe Dövlət Universiteti)
Dos. Dr. Ayşegül TÜRK
(Ankara Hacı Bayram Vəli Universiteti)
Dos. Dr. Bekir Necati ALTIN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Çiğdem ŞAHİN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Çulpan ÇETİN
(Kafkas Üniversitesi)
Dos. Dr. Gülnar MAMAYEVA
(Gumilev Avrasiya Milli Universiteti)
Dos. Dr. Eda BOZKURT
(Atatürk Üniversitesi)
Dos. Dr. Elmira MƏMMƏDOVA –KEKEÇ
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Ergin JABLE
(Priştina Universiteti)
Dos. Dr. F. Özlem ALPER
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Fərah CƏLİL
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Hakan YALAP
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Hünkar GÜLER
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim ERDOĞDU
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. İbrahim KAPLAN
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Dos. Dr. İbrahim ÖZTÜRK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. İryna M. DRYGA
(A.Krımski Şərşünaslıq Araşdırma İnstitutu, UMİA)
Dos. Dr. Kerem GÖKTEN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Liubovi CHIMPOESH
(Moldova İlimlər Akademisi)
Dos. Dr. Lokman ZOR
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Marija DHİNDJIC
(Serbiya Elmlər və Sənət Akademiyası)
Doç. Dr. Muhtar MİROV
(Başev Universiteti)
Dos. Dr. Murtəza HƏSƏNOĞLU
(Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında DİA)
Dos. Dr. Mutəllib RƏHİMOV
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Nazilə ABDULLAZADƏ
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Nigar HÜSEYNOVA
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Ramis KARABULUT
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Səadət ŞIXIYEVA
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Səyavuş QASIMOV
(Bakı Avrasiya Universiteti)

Doç. Dr. Saylau KOJAGULOV
(Jansugurov Jetisu Universiteti)
Dos. Dr. Sercan DEMİRGÜNEŞ
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Serhat ERKMEN
(Jandarma və Sahil Mühafizəsi Akademiyası)
Dos. Dr. Sevdə RZAYEVA
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Seyfəddin ALTAYLI
(Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Dr. Shurubu KAYHAN
(İstanbul Kültür Universiteti)
Dos. Dr. Sibel YILDIZ KISACIK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dos. Dr. Vakur SÜMER
(Hoca Ahmet Yesevi Türk-Qazax Universiteti)
Dos. Dr. Yasin QARAMƏMMƏDLİ
(Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)
Dos. Dr. Zəminə RÜSTƏMBƏYLİ
(Bakı Avrasiya Universiteti)

Dr. Ögr. Üyəsi Atilla JORMA
(Beynəlxalq Vizyon Universiteti)
Dr. Ögr. Üyəsi Bağdagül MUSA
(İordaniya Universiteti)
Dr. Ögr. Üyəsi Elsev BRİNA LOPAR
(Ukshin Hoti Prizren Universiteti)
Dr. Ögr. Üyəsi Erdinç DEMİRAY
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Ögr. Üyəsi Fatma ERTÜRK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Ögr. Üyesi Haktan BİRSEL
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Dr. Ögr. Üyəsi Nuran MALTA-MUHAXHERİ
(Priştine Universiteti)
Dr. Ögr. Üyəsi Songül OMUR
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Ögr. Üyəsi Suk Kyeong KANG
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Ablet SEMET
(Göttingen Georg-August Universiteti)
Dr. Aknur JİDEBEKKIZI
(El Farabi Qazax Milli Universiteti)
Dr. Akşay JALALOVA
(Qazax Kızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Dr. Aygerim ESPENOVA
(Jürgenov Qazax Milli Sanat Akademisi)
Dr. Damejan SADIKOVA
(Qazax Kızlar Pedaqoji Milli Universiteti)
Bijomart QAPALBEK
(Qazax Dili İnkişafı İnstitutu)
Dr. İlhamə ŞIXIYEVA
(Bakı Avrasiya Universiteti)

İÇİNDEKİLER

Kurullar		I
Səidə YUSİFOVA	Türkologiyada Evfemizmlər Linqvistik Tədqiqat Obyekti Kimi <i>Fro Euphemisms as an Object of Linguistic Research in Turkology</i>	1-8
Funda TOPRAK	Seyyid Nesîmî Ve Ali Şir Nevâyî'de "Gevher/Cevher" Düşüncəsi <i>He Idea of "Gevher/Jewel" in Seyyid Nesîmî and Ali Şir Nevâyî</i>	9-18
Бактыгүл ИСМАИЛОВА	Чыңгыз Айтматовдун Чыгармаларынын Өзөктүү Негизи <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	19-24
Ziya BƏHMƏNLİ	Terminoloji Sözlüklərin Tərkib Elementləri və Tərtib Prinsipləri <i>Composition Elements And Composition Principles of Terminology Dictionaries</i>	25-28
Süleyman Kaan YALÇIN	Azərbaycan Türkçesi Ağzlarındakı Mikrotoponimlerin Eski Türkçedeki İzleri <i>Traces of Microtoponyms in Azerbaijani Dialects of Old Turkic</i>	29-36
Ercan ALKAYA	İngilis Dilində Hüquqi Terminlərin Sinonimliyi və Onların Azərbaycan Dilinə	
Günel BAYRAMOVA	Tərcümə Yolları <i>Synonymity of Legal Terms in the English Language and Ways of Their Translation into the Azerbaijani Language</i>	37-44
Ravza KAYGUSUZ	Hatâyî Divânında Bir Uslûp Özelliği Olarak Soru Cümleleri ve Yapıları <i>As a Stylish Feature in Hatâyî Divan Questional Sentences and Structures</i>	45-58
Gulgaky	Ünlü Bir Dilbilimcinin Ayık Bir Eğitim Yolu	59-62
DJUNUSHALIEVA	<i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	
İsmayıl SADIQOV	Üç və Daha Çox Faktorlu Oxunabilirlik Düsturlarının Qurulması <i>Construction of Readability Formulas With Three and More Factors</i>	63-66
Serdar ACAR	Anadil Öten Yerde Hikâyesinin İletişim Stratejileri Açısından İncelenmesi <i>Analyzing the Story "Anadil Öten Yerde" in Terms of Communication Strategies</i>	67-78
Hacer ÖZKUL	Nâilî'nin "Giderüz" Redifli Gazelinin Düşünce Alanı Merkezli Metin	79-88
Nevin METE	Çözümleme Yöntemi'ne [Dam] Göre Şerhi <i>Nâilî's "Giderüz" Redif's Commentary Thought Field Centered Text Analysis Method</i>	
Айгерим КАППАСОВА	Газет Тіліндегі Түркі Тілдеріне Ортақ Фольклорлық Прецедентті Есімдер	89-98
Алмагуль АДИЛОВА	<i>Folklore Precedent Names Common for Turkic Languages in Newspaper Language</i>	
Pərvin VERDİYEVA	Türkdilli Ölkələrdə İxrac Səbətinin Məhdud Müxtəlifliyinin İM İndeksi Əsasında Təhlili <i>Analysis of the Diversity of Export Basket in Turkish – Speaking Countries Based on EC Index</i>	99-106
Nazzora BEKOVA	Alisher Navoiy Qasidaları: Adəbiy Ta'sir və Novatorlik	109-114
Hikmet KORAŞ	<i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	
Xatirə HÜSEYNOVA	Azərbaycan və İngilis Dillərində Toponimlərin Morfoloji-Semantik Xüsusiyyətlərinin Müqayisəli Təhlili <i>Comparative Analysis of Morphological and Semantic Features of Toponyms in the Azerbaijani and English Languages</i>	115-122
Enver KAPAĞAN	Hayvanlar İle İlgili İnanış ve Ritüeller: Karabük Örneği	123-130
Hacı Veli BİŞKİN	<i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	
Zehra KORKMAZ		
Sebiye TANGAÇ		
Сәулә ТӘЖІБАЕВА	Қазақстан Түркі Әлемінің Моделі: Тілдерінің Тағдыры Құжаттандыру	131-144
Шолпан	Мәселелері	
ЖАРҚЫНБЕКОВА	<i>Kazakhstan as the Model of the Turkic World: Language Fate and Language Documentation</i>	
Mesut SÖNMEZ	Türkiye Türkçesinde Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yazımı Sorunu <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	145-148
Turanə ZEYNALOVA	Zoonim və Zoonim Komponentli Fitonimlərin Nominasiyasında Metaforikləşmə <i>Metaphorification in the Nomination of Zoonym and Phytonyms With Zoonym Components</i>	149-156
Sevda RZAYEVA	Temporal İsimlərin Semantikasına Dair (Azərbaycan, İngilis, Rus Dilləri Materialları Əsasında) <i>On the Semantics of Temporal Nouns (Based on the Materials of Azerbaijan, English, Russian Languages)</i>	157-162
Gulsaira	Жусуп Баласагындын "Куттуу Билим" Поэмасынын Изилдениши	163-166
ZHOLDOSHBEKOVNA	<i>Study of Zhusup Balasagyn's Poem "Kuttuu Bilim"</i>	
Gülendam KİRAZCI	Bakî'nin Kasidelerinde Memduhların Değerlendiriliş Biçimleri	167-178

Nərgiz İSMAYILOVA	<i>The Ways of Assessment of Memduh in Baki's Odes</i> Qida Adları Nümunələrindən İstifadə Edərək Alman Frazeoloji Vahidlərin Azərbaycan Dilində İşlənmə Yolları <i>Ways of Processing German Phraseological Units in the Azerbaijani Language Using Examples of Food Names</i>	179-186
Жамила БОКОЕВА	T. Касымбековдун Тарыхый Романындагы Аялдардын Образы <i>The Image of a Woman in T. Kasymbekov's Historical Novels</i>	187-192
Ayşe ŞENER	Kırgız Şair Mendi Mamazairova'nın Vatan Temalı Şiirleri Üzerine Bir Değerlendirme <i>A Review on the Patriotic Themed Poems of Kyrgyz Poet Mendi Mamazairova</i>	193-204
Barchin SHUKUROVA	Yangi O'zbek Nasrida Kinoyaning Badiiy Talqini <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	205-212
Afaq YUSİFLİ	Müşfiq Yaradıcılığında Ənənə və Novatorluq Haqqında <i>Tradition and Innovation in Mushfig's Work</i>	213-220
Həcər HÜSEYNOVA	Arxaik Türk Dili Elementləri Qarabaq Şivələrində <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	221-226
Tamerlan ŞAHBAZLI	Sözüm Yoxdur: J.L. Ostinin "Performativ Fel və Konstativlər" Kontekstində Dilçiliyə Təhfələri <i>Beyond Words J.L. Austin's Contributions to Linguistics in the Context of "Performative and Constatives"</i>	227-234
Yeganə HÜSEYNOVA	Millilikdən Ümumbəşəri Səviyyəyə Yüksələn Poetik Təfəkkür <i>Poetik Thinking Rising From the National to the Universal Level</i>	235-240
П.С. ЭСТЕБЕСОВА	Кыргыз Жана Түрк Тилиндеги Айымдардын Сулуулугун Туюндурган Фразеологизмдер <i>Idioms Expressing Beauty in Kyrgyz and Turkish Languages</i>	241-244
Raisa Mircalalovna ƏLİZADƏ	İngilis Dilində Emosional Münasibət Bildirən Feillərin Azərbaycan Türkçəsində Nümunələrlə Qarşılığı <i>Translation of the Verbs of Emotional Attitudes of the English Language to the Azerbaijani Language Within the Samples</i>	245-250
Erdoğan UYGUR	Cafer Cabbarlı'nın Hikâyelerinde Kadının Bilinçlenme Süreci ve Eğitimin Rolü <i>Women's Awareness Process and the Role of Education in Jafar Jabarlı's Stories</i>	251-258
Nurdan BESLİ	Eski Uyğurca Budist Anlatılarda Yaygın Motif Ve Semboller Üzerine <i>A Study on Common Motif and Symbols in Old Uyghur Buddhist Story</i>	259-272
Назгуль ТУРДУБАЕВА	Жусуп Баласагындын "Кутадгу Билиг" Чыгармасы Жана Түрк Дүйнөсү <i>Jusup Balasagyn's Work "Kutadgu Bilig" and the Turkish World</i>	273-280
Çağlayan YILMAZ	Türkçenin Sadeleşme Sürecinde Mehmet Akif Ersoy'un Yeri <i>Mehmet Akif Ersoy's Position in the Simplification Processes of Turkish</i>	281-288
Hülya AYDIN	Türkiye Türkçesi Ve Azerbaycan Türkçesindeki Atasözlerinde "Ev" Kavraminin İncelenmesi <i>Examining The Word of "Home" in Turkish and Azerbaijani Proverbs</i>	289-300
Aytən ABBASOVA	Yavuz Bahadıroğlunun "Krim Qan Ağlayır" Romanında Tarixi Gerçəkliklərin Milli İdeallar Kontekstində Təcəssümü <i>The Embodiment of Historical Realities in the Context of National Ideals in the Novel "Crimea is Bleeding" by Yavuz Bahadıroğlu</i>	301-308
Айгерим ТАШЕKOBA	Бекмұрат Уахатовтың Фольклорлық Зерттеулеріндегі Түркі Халықтарының Ауыз Әдебиеті Ерекшеліктері <i>Features of the Oral Literature of the Turkish People in the Folklore Studies of Bekmurat Uakhatov</i>	309-318
Ziya AVŞAR	Ali Şir Nevâî'nin Nesîmü'l- Huld'ü	319-330
Habibe FURAT	Nasim-ul Huld of Ali Sir Nevai	
Ezgi Oya MALKOÇ	Özbek Türkçesindeki "İnsan ve Onun Uzuqları İle İlgili Bilmecelerin" Kültürdilbilimi Açısından İncelenmesi <i>An Investigation of "Riddles about Human and His Parts" in Uzbek Turkish from the Perspective of Cultorlinguistics</i>	331-336
Gülşən KÖÇƏRLİ	Antroponimik Mənşəli Onomastik Frazoloji Vahidlərin Semantikasi: Mifonimlərlə Bağlı Yaranan Onomastik Frazoloji Vahidlər <i>Semantics of Onomastic Phraseological Units of Anthroponymous Origin: Onomastic Phraseological Units Related to Mythonym</i>	337-342
Туркана АХМЕДОВА	Әзірбайжан-Қазақ Фольклорлық Мәдениеті	
Айгерим ТАШЕKOBA	<i>Azerbaijan - Kazakh Folklore Culture</i>	
Айман ЗЕЙНУЛИНА		
Reyyan ÖZKILIÇ	Dedem Korkut'un Duasındatürk Devlet Algisi Üzerine Bir İnceleme <i>A Study on Turkish State Perception in Dedem Korkut's Prayer</i>	343-350
Гулхаё ГАНИЕВА	Р.Отарбаевтың "Бас" Романындағы Махамбеттің Бейнесі	
Бибижан БЕГМАНОВА	<i>The Image of Makhambet in the Novel "Head" by R. Otarbayev</i>	351-356
		357-364

Günəl QARAYEVA	Qarabağ Toponimləri və Onların Xarici Dillərə Tərcüməsi <i>Garabagh Toponyms and Their Translation into Foreign Languages</i>	365-372
Ömer KIRMIZI	20. Yüzlü Aşık Şiirində Türkistan'a Ait Göstergələr <i>Indicators Belonging to Turkestan in Minstrel Poetry of Twentieth Century</i>	373-382
Mayrambek OROZOBAYEV	Kırğızcadaki Geleneksel Oyun Adlarının Oluşumunda En Çok Başvurulmuş Yöntemler <i>Most Used Methods in the Formation of Traditional Game Names in Kyrgyz</i>	383-390
Nərgiz İSGƏNDƏROVA	İngilis və Azərbaycan Dillərində İşlənən İctimai-Siyasi Terminlərin Kütləvi İnformasiyanın Zənginləşdirilməsində Rolu <i>The Role of Socio-political Terms For The Enrichment of The Media In Azerbaijani and English Languages</i>	391-398
İmanyar QULİYEV	"Codex Cumanicus" Un Qıpçaq Lüğətinin Azərbaycan Dialektlərində İzləri <i>Traces of the Kipchak Vocabulary of "Codex Cumanicus" in Azerbaijani Dialects</i>	399-404
Шаттыгүл ЕРХОЖИНА	Стилистиканың Ауызша Сөйлеу Ерекшеліктеріне Анализ <i>Analysis of Oral Speech Features of Stylistics</i>	405-408
Hikmet KORAŞ	Akrabalık Terimlerinin Etnik İsimlendirmelere Yansıması Ve Kullanımları Üzerine <i>On the Reflection of Kinship Terms on Ethnic Nomenclature and Their Use</i>	409-418
Merve Nur ERTEM	Kırız Türkçesi Ve Türkiye Türkçesinin İkincil Uzunluklar Açısından Karşılaştırılması <i>Comparison of Kyrgyz Turkish and Turkey Turkish in Terms of Secondary Long Vowels</i>	419-422
Mukhabbat KURBANOVA Dilobar SULAYMANOVA	Qo'shma Gəplərdə İyerarxiya: Transformasiyalashgan Nominativ Birliklərdə Markaz və Qurshov Munosabati <i>Hierarchy in Compound Sentences: Center and Subordinate Relationship in Transformed Nominative Units</i>	423-430
Gülcahan NAĞİYEVA	Azərbaycan Və İngilis Dillərində Etnoqrafik Frazеologizmlər <i>Ethnographic Phraseologisms In Azerbaijani And English Languages</i>	431-442
Elmira MEMMEDOVA KEKEÇ	Çevre, Savaş ve Edebiyat Bağlamında Kıbrıs Rum Şiirlerinin Çözümlemesi <i>In the Context of Environment, War and Literature Analysis of Greek Cypriot Poetry</i>	443-450
Ali SELÇUK Shokhrukh TUYCHİBAEV	Azərbaycan Karabağ'dan Konya Karabağ'a: Kamu Diplomasisi Bağlamında Soydaşlık <i>Believe and Practices About Death in Uzbek Turks in the Example of Tashkent</i>	451-458
Tərlan QULİYEV	İran Filoloji Tarixində İlk Türkoloji Qeyd <i>The First Turkological Note in the History of Iranian Philology</i>	459-464
Tugba GÖNEL SÖNMEZ	Uygur Türklerinin Milli Kimlik İnşasında Nesebname Geleneği <i>Nesebname" Tradition in the National Identity Building of Uyghur Turks</i>	465-474
Seyfettin ALTAYLI	Həsənoğlunun "Kitabı-Sirətün-Nəbi" Əsərindəki Miqdad Haşiyə Hekayəsinin Lord Raqlanın "Ənənəvi Qəhrəman Formulası"na Görə Tədqiqi <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	475-484
Мадина ЕРГАЛИЕВА	Роза Мұқанованың «Мәңгілік Бала Бейнесі». Идеядан Ішкі Қақтығыстарға Дейін <i>"Eternal Child Image" By Roza Mukanova. From Idea To Internal Conflicts</i>	485-490
Gültəkin ƏLİYEVA	Rəşad Məcid Şeirlərində Vətənin Mənəvi Tarixi, Vətəndaşlıq Duyğuları <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	491-494
Nurgül MOLDALİEVA	"Manas" Destanında Geçən Bəzi Cərrahi Araç-Gereç Adları <i>Names of Some Surgical Tools Mentioned in the Epic "Manas"</i>	495-500
Təhminə İSMAYİLOVA	Azərbaycan Dili Mətnlərinin Təşkili Mexanizmi <i>Organization Mechanism of Azerbaijan Language Texts</i>	501-510
Аяулым ЕРЛАНОВА	Мәшһүр Жүсіп Поэтикасы Және Түркі Халықтарымен Әдеби Байланыс Мәселелері <i>The Poetics of Mashkhur Zhussip and the Problems of Literary Relations with the Turkic Peoples</i>	511-520
Natella QULIYEVA Zarina SAYLIYEVA	Alisher Navoiy Ijodida Movarounnahr , Xuroson Va Hirot Madhi <i>The Praise of Movarounnahr Khuroson and Hirat In The Literary Career Of Alisher Navoi</i>	521-524
Darya BESCHASTNOVA	Bəzi Zarf-Fiil Eklerinin Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Karşılaştırılması (A. Aşirov'un "Kakamdan Galan Miras" Eseri Örneği) <i>Comparative Analys of Some Gerunds in Turkmen Turkish and Türkiye Turkish (A. Aşirov's "Kakamdan Galan Miras")</i>	525-532
Akartürk KARAHAN	Gaspıralı İsmail Bey'in Alem-i Sibyan Dergisinde Parentez İçinde Gösterilen Lehçelerarası Eş Değer Sözcükler <i>Interdialectal Equivalent Words Shown in Parentheses in Gaspıralı Ismail Bey's Alem-i Sibyan Magazine</i>	533-546

Taleh DADAŞOV	Türk Və Dünya Ədəbiyyatlarının Əlaqəsi Və Qarşılıqlı Təsiri <i>Relationship and Influence of Turkish and World Literature</i>	547-552
Səadət ŞIXIYEVA	Hüruflilik Mətnlərində İrfani Haşiyələr: Mövlananı Xatırlatmalar və İqtibaslar <i>Mystical Revisions in Hurufi Texts: Mentions and Quotes Dedicated to Mevlana</i>	553-564
Salih TURAN	Mikail Müşfik'in Şiirlerinde Milli Şuur ve Bağımsızlık Arzusu <i>National Consciousness and the Desire For Independence in the Poems of Mikail Müşfik</i>	565-574
Leyla MƏLİKOVA	Azərbaycanda Ekolinqvistika Və Tərcümə Problemləri <i>Ecolinguistic and Translation Problems in Azerbaijan</i>	575-584
Əfsanə NAĞIYEVA	Azərbaycan Karabağ'dan Konya Karabağ'a: Kamu Diplomasisi Bağlamında Soydaşlıq <i>Polish immigrant literature: Cheslav Milosh</i>	585-592
Qarlıyğash AБИЙР	M.Мақатаевтың «Райымбек! Райымбек!» Поэмасындағы Көркем Образ Және Күрескерлік Идея <i>Image of art and resistance in the M. Makataev's "Raiymbek! Raymbek!" Poem</i>	593-596
Malika MUSSUROVA	Kazak Türkçesinde İlk Sözlüklerin Ortaya Çıkması <i>The Emergence of the First Dictionaries in Kazakh Language</i>	597-602
Leyla MİRZƏYEVA	Azərbaycan Və İngilis Dillərində Somatik Frazеologizmlər <i>Somatic Phraseologism in Azerbaijan and English Languages</i>	603-616
Oynisa XOJIYEVA	O'zbek – Turk Maqollarining Klassifikatsiyasi <i>From Azerbaijan Karabakh to Konya Karabakh: Holiness in the Context of Public Diplomacy</i>	617-626
Süleyman DOĞANAY	Anne Hasretinin Vatan Sevgisine Yöneldiği Bir Kişilik: Arif Nihat Asya <i>A Personality In Which Maternal Longing Turns Into Patriotic Love: Arif Nihat Asya</i>	627-634
Fəridə AĞAKIŞIYEVA	Rus Ədəbiyyatının Dünya Ədəbiyyatına (Türk Ədəbiyyatına) Təsiri <i>The Influence of Russian Literature on World Literature (Turkish Literature)</i>	635-640
Ляззат АМИРОВА	Қазақ Фантастикалық Прозасындағы Мифопоэтикалық Сарындар <i>Mythopoetic Motifs in Kazakh Fantastic Prose</i>	635-646
Əmina БИДАЙБЕК	Əbdülbaqi Gölpinarlının Yaradıcılığında Bəktəşilik Mövzusu: Tarixi, Mahiyyəti, Spesifik Xüsusiyyətləri <i>Theme of Bektashism in the Work of Abdulbagi Golpinarli: History, Nature and Specific Characteristics</i>	647-654
Nəsrəddin MUSAYEV		
Meder SALİEV	İlk Kırgız Yazılı Metinlerinden Günümüze Kırgız Türkçesinde Edatlar <i>Prepositions in Kyrgyz Turkish from the First Kyrgyz Written Texts to the Day</i>	655-660
İbrahim YILDIRIM	Kültürün Metinler Yoluyla Aktarımı Bağlamında İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Geleneksel Çocuk Oyunlarının Yeri <i>Transfer Through Cultural Texts: The Place of Traditional Children's Games in Primary School Turkish Books</i>	661-672
Г.Т. ШҮКЕНАЙ	Түркі Тілдеріндегі «Ашу» Ұғымының Семантикасы <i>Semantics of the Concept of "Opening" in Turkish Languages</i>	673-680
Lalə ƏLİQULIYEVA	Türk Dilləri və Ərəb Dili Arasında Leksik-Semantik Mübadilə <i>Lexico-Semantic Exchange between Turkic Languages and Arabic Language</i>	681-688
Merhaba KUÇKAROVA	Pederküş və Toy Dramları Örneğinde Özbek Cedid Dramaturjisi ve Tiyatrosu <i>About Modern Uzbek Dramaturgy and Theater for Example, The Dramas "Padarkush" and "Toy"</i>	689-692
Zəminə RÜSTƏMBƏYLİ	XIV Əsr Türkdilli Yazılı Abidəmiz “Siyərün-Nəbi” Əsərində Antonim Leksik Vahidləri <i>Antonym Units in the Manuscript Monument in the Turkic Language of the 14th Century in the Work of 'Siyürün-Nabi</i>	693-696
Г.С. ҚҰРМАНБАЙ	Мағжан Жұмабаев Жырлаған Ұлы Дала Тұлғалары Исторические Лицы В	
Ж. МАҢҒЫШЕВА	Творчестве Магжана Жумабаева <i>Civil Concepts of Magzhan and Individuals Magzhan Praized in His Songs</i>	697-704
Erdoğan ALTINKAYNAK	Aşık İsrail Örneğinde Aşık Tarzı Hikâye Tasnifinin Günümüzdeki Durumu <i>Current Situation of Minstrel Style Story-Telling Classification and the Example of Aşhik İsrail</i>	705-720
Esmira SƏFƏROVA	Şəffaflıq İllüziyası <i>The Illusion of Transparency</i>	721-726
RƏHMAN		
Roza BAKBERGENOVA	Devlet Dili Milli Maneviyyətin Çekirdeğidir <i>Devlet Language is the Core of National Morality</i>	727-732
Moldagali BAKITGÜL		
Günel ŞIXALIYEVA	Mehdi Hüseynin “Nizami” Dramında Tarixiliyin Bədii Əksi <i>Artistic Reflection of Historicity in Mehdi Huseyn's Play "Nizami"</i>	733-738
Parassat RAKYMBERLI	Kazakistan İçin Latin Alfabetesine Geçmek Niye Bu Kadar Zor? <i>Why Is It So Difficult for Kazakhstan to Switch to the Latin Alphabet?</i>	739-748
Rufat HUSEYNZADE	Türk Dünyasının Büyük Şairi Hüseyn Cavidin Pedaqoji İdeyaları <i>Pedagogy Ideas of Huseyin Cavid, the Great Poet of the Turkish World</i>	749-758
Fazilat	Nazar Eshonqul Asarlarında Detalning O'rni	759-764

MUHAMMADIYEVA Nərgiz YUSİFXANOVA	<i>The Role of Detail in The Works of Nazar Eshonqul</i> Dilin Kommunikativ-Funksional Dinamikası Və Omonimləşmə Həddi <i>Communicative-Functional Dynamics of The Language and The Limit of Homonymization</i>	765-768
Gulshat SHAIKENOVA	Beksultan Nurjekeuli'nin Romanlarında Kadın <i>The Women in Beksultan Nurjekeuli's Novels</i>	769-774
Kanat ASHIRKULOV	Kazak Türkçesinde At Unsurlu Deyimler <i>Idioms With Horse Elements in Kazakh Turkish</i>	775-780
Aytən QURBANOVA	Atalar Sözü Ümumtürk Ədəbiyyatının Bir Hissəsidir <i>The State Language Is The Source of National Spirituality</i>	781-788
Faruk ÇOLAK	Köpek Ata Mitiyle Bağlantılı İki Masal <i>Two Tales Connected with the Myth of the Dog</i>	789-796
Fərrux MƏMMƏDOV	Çingiz Aytmatovun Ədəbi Qəhrəmanları Literary Heroes of Genghis Aitmatov	797-802
Муҳаббат КУРБАНОВА М. ИСМОИЛОВА	Ўзбек Тилида Қарашлилик/Тегишлилик Маъносининг Морфологик Усулда Ифодаланиши <i>Morphological Expression of the Meaning of Belongingness /Relevance in The Uzbek Language</i>	803-808
Erdoğan ALTINKAYNAK	Azerbaycan Destanı: Karabağ Hikayesi <i>Azerbaijan Epic: the Story of Karabakh</i>	809-820
Halil ADIYAMAN	Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Göç ve Mekân <i>Migration and Space in Arif Nihat Asya's Poems</i>	821-828
Sevinc TALİBOVA	Müstəqillik illərində Azərbaycan Dilinin Lügət Tərkibinin İnkişafına Təsir Edən İqtisadi Amillər <i>Economic Factors Affecting the Development of the Vocabulary of the Azerbaijan Language During the Years of Independence</i>	829-832
Erdoğan DEMİRAY	A. Zeki Velidi Togan'a Göre Sovyetlerde Dil Politikası <i>Language Policy in the Soviets According to A. Zeki Velidi Togan</i>	833-840
Perizat YERTAYEVA Meruyet AMANGAZIYEVA	Kazak Türklerinde Biylik Müessesinin Sözlü Halk Kültüründeki Yansımaları <i>Reflections of the Biylik Institution in the Oral Folk Culture of Kazakh Turks</i>	841-844
Dilrabo ABDAZİMOVA	O'zbek Tilida Yuklamalar (O'tgan Kunlar Romanı Asosida) <i>Predicates in Uzbek Language (Based on the Novel of the "Otkan Kunlar")</i>	845-848
Saida KURBANOVA	Günümüz Özbek Destancılığının Gelişmesinde Şükrulla'nın Yeri <i>The Role of Shukrullo's Creation in the Development of Modern Uzbek Poetry</i>	849-852
Ziya AĞAYEV	Logistika Sisteminə Sistemli Yanaşma və Onun Təkmilləşdirilməsi <i>The Main Methodological Issues of the Activity of Logistics Systems</i>	853-858
Nafisa JO'RAYEVA	Buxoro Shahri Guzarlari Shakllanishida Diniy Inshootlarning Topografik O'rni <i>The Topographic Place of Religious Buildings on the Formation of Guzars in Bukhara City</i>	859-866

BUXORO SHAHRI GUZARLARI SHAKLLANISHIDA DINIY INSHOOTLARNING TOPOGRAFIK O'RNI

Nafisa JO'RAYEVA*

Abstrakt: Mazkur maqolada Buxoro o'rta asr shaharlariga xos shahriston, ark va raboddan iborat tarkibda shakllanib borganligi, guzarlarning tashkil topishi, muqaddas qadamjolarning tarixiy topografiyasi kabi masalalar haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, muqaddas qadamjolarning guzarlar tashkil topishida ishtiroki, ularga nisbatan joylashuvi va natijada Buxoro shahri tarixiy topografiyasining muhim bo'g'iniga aylanib borish jarayoni tahlil qilingan.

Buxoroning muqaddas qadamjolari o'rta asr shaharsozligining ajralmas qismi sifatida nafaqat noyob me'moriy obida, balki shahar arxitekturasini, qurilish an'analari, urbanizatsiya jarayonlari, ijtimoiy hayot va aholining ma'naviy-diniy qiyofasi, shuningdek, shahar tarixiy topografiyasi haqidagi muhim ma'lumotlarni o'zida ifodalashi bilan ham qimmatli manbadir.

Mozorlar dastlab mashhur shaxs, mutasavvif, ilohiyotchi olimlarning qabrlaridan iborat bo'lib, keyinchalik ularning atrofi yangi qabrlar hisobiga kengayib boravergan. Bunday jarayonni diniy e'tiqodning jamiyat ma'naviy-maishiy hayotiga chuqur kirib borishi bilan izohlash mumkin. Oddiy xalq marhumning avliyolar yonida dafn qilinishini narigi dunyo azoblariga kafolat deb tushungan. Bunday qabristonlarni shahar ichkarisida ham, tashqarisida ham uchratish mumkin. Qabristonlar atrofi bo'ylab bosqichma-bosqich aholi yashash manzillari vujudga kela boshlagan. Ijtimoiy hayot davom etib, aholi gavjumlashib yangi-yangi guzarlar, mahalla va mavzelar shakllanib borgan. Demak, muqaddas qadamjolar shahar topografiyasining muhim tarkibiy qismiga aylanib, uning hududi kengayishiga o'z ta'sirini o'tkazgan.

Kalit So'zlar: *Topografik Plan, Me'moriy Obida, Shaharsozlik, Shahar Tarixiy Topografiyasi, Tarixiy Manba, Sharqiy Darvoza, Ziyoratgoh, Imorat, Kvartal, Inshoot.*

The Topographic Place of Religious Buildings on the Formation of Guzars in Bukhara City

Annotation: In this article, the development of Bukhara in terms of city composition, arch and rabad structures typical of medieval cities, the formation of guzars, and the historical topography of holy places are studied. Furthermore, the article delves into analyzing the role of sacred sites in shaping guzars, their specific locations in relation to these sites, and their evolution into vital components of Bukhara's historical topography.

The holy places of Bukhara, as an integral part of medieval urban planning, are not only a unique architectural landmark but also a valuable resource in their expression of important information about urban architecture, building traditions, urbanization processes, social life, and the spiritual and religious image of the population, as well as the historical topography of the city.

The above-mentioned cemeteries initially consisted of the graves of famous people, mystics, and theologians, and later their surroundings were expanded with new graves. Such a process can be explained by the deep integration of religious faith into the spiritual and domestic life of society. Ordinary people believed that burying the deceased near the saints would ensure their well-being in the afterlife. These cemeteries can be located both within and outside the city. Gradually, residential areas began to develop around the cemeteries. As social life continued, the population became denser and new bazaars, neighborhoods, and districts were formed. Therefore, the holy places became an important component of the city's topography and had an impact on the expansion of its territory.

Key Words: *Topographic Plan, Architectural Monument, Urban Development, Historical Topography Of The City, Historical Source, Eastern Gate, Shrine, Building, Quarter, Structure.*

Kirish

Jahon mamlakatlarida XX asr oxiri–XXI asr boshlarida yuz bergan ijtimoiy- iqtisodiy, madaniy-ma'rifiy jarayonlar ilm-fan taraqqiyotida yuksak istiqbollarni ochib bermoqda. Jahonda, ayniqsa, Sharq dunyosi madaniy hayotida muhim o'rin egallagan muqaddas qadamjolar tarixi, topografiyasi, yangi guzarlar shakllanishida muqaddas qadamjolarning roli hamda ularda amalga oshirilgan hududiy o'zgarishlar va ularni aniqlash dolzarb masalalardan bo'lib qolmoqda. Bu borada ziyoratgohlarning topografik joylashuvi to'g'risidagi ma'lumotlarga asoslanib, ularning o'rnini aniqlash, ushbu madaniy meros ob'yektlarini asrab-avaylash, kelajak avlodga etkazish alohida ahamiyat kasb etadi.

* Buxoro davlat universiteti dotsenti, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), jurayevanafisa0@gmail.com.

1. Tadqiqotning Bibliografiyasi

Mazkur mavzuga doir tadqiqotlarni to'rt guruhga ajratish mumkin:

- 1.XVIII – XIX asr boshlaridagi tadqiqotlar, shaharning topografik planlari va XX asr boshlaridagi ishlar;
- 2.Sovet davrida nashr etilgan adabiyotlar;
- 3.Mustaqillik yillaridagi tadqiqotlar;
- 4.Xorijiy nashrlar.

XVIII–XIX asr boshlarida N.Xanikov, A.Berns, L.Kostenko, A.Vamberi, I.Poslavskiy, P.Shubinskiy, A.Semenovlarning tadqiqotlarida Buxoro shahri muqaddas qadamjolari tarixiga oid ayrim ma'lumotlar keltirilgan.

Ikkinchi guruh, ya'ni sovet davrida sharqshunos olimlar jumladan, I.I.Umnyakov, M.Saidjonov, V.A.Shishkin, O.A.Suxareva, V.V.Bartold, A.R.Muhammadjonov, L.I.Rempel, G.A.Djurayeva, Y.G.Nekrasova tomonidan Buxoro shahri topografiyasi bo'yicha maxsus tarixiy, topografik monografiyalar yaratilgan.

Mustaqillik yillarida yaratilgan tadqiqotlarda tarixchi olimlardan R.L.Gafurova, H.H.To'rayev, R.V.Almeyer, E.V.Rtveladze, Y.G.Nekrasova, Sadridin Salim Buxoriy, N.Yo'ldoshevlar milliy, diniy qadriyatlarga yangicha nuqtai nazardan yondashib, muqaddas qadamjolar tarixini xolisona yoritishgan. Bu tadqiqotlarda Buxoro shahrining ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy jarayonlarini tahlil qilish bilan bir qatorda, muqaddas qadamjolar topografiyasi va arxitekturasini, uning tashqi qiyofasidagi o'zgarishlar, ayniqsa, mustaqillikdan keyin bu maskanlarda amalga oshirilgan keng ko'lamli bunyodkorlik ishlari yoritib berilgan.

2. Muhokama va Natijalar

Buxoro shahri tarixiy topografiyasini ilmiy o'rganish, tadqiq qilish masalasi hamma davrda dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelgan. Tadqiqotchilar tomonidan o'rta asr raboti va shahriston hududi, arablar fathigacha shahar maydoni (hududi o'lchami) masalasi, guzarlarning shakllanishi, toq va savdo majmualari kabi tarixiy binolarning topografiyasi, shahar devori va darvozalarining o'rni kabi ilmiy muammolarni tahlil etish jarayonida muqaddas qadamjolar tarixiga oid ayrim ma'lumotlar berilgan bo'lsa-da, guzarlar shakllanishi, ular sonining ortib borishi va shahar kengayishida muqaddas qadamjolarining roli masalasi tadqiq qilinmagan mavzulardan hisoblanadi.

Buxoroning muqaddas qadamjolari o'rta asr shaharsozligining ajralmas qismi sifatida nafaqat noyob me'moriy obida, balki shahar arxitekturasini, qurilish an'analari, urbanizatsiya jarayonlari, ijtimoiy hayot va aholining ma'naviy-diniy qiyofasi, shuningdek, shahar tarixiy topografiyasi haqidagi muhim ma'lumotlarni o'zida ifodalashi bilan ham qimmatli manbadir.

Ma'lumki, Buxoro hukmdorlari qarorgohi Arkning ikki darvozasi bo'lib, uning g'arbiy darvozasi "Registon", sharqiy darvozasi esa "Go'riyon" ("Qabrison darvoza") deb atalgan. Ark qo'rg'onining vujudga kelishini Siyovush, ba'zi mualliflar Afrosiyob nomi bilan bog'laydilar (11,-C.12), uning sharqiy darvozasi ortida Siyovush qabri bo'lganligini ta'kidlaydilar. Bu darvozadan janubiy-sharqiy tomonda shahriston joylashgan. Kelgusida shaharning shu qismi kengayib, aholi gavjumlashuvida Siyovush kultining ham ta'siri bo'lgan. Chunki Siyovush qabri joylashgan sharqiy darvoza bir tomondan ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyat kasb etsa, ikkinchi tomondan, qadamjo sifatida aholining ma'naviy e'tiborida bo'lgan. Bunday holat Buxoro shahristonining shakllanishiga, yoxud uning muntazam kengayib borishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Keyinchalik, arablar davrida Buxoro shahri 18 metrlik qalin devor bilan o'rab olingan. Qal'aning sharqiy tarafidagi shahriston (13 gektar)ga asos solinishi turk hukmdori Sheri Kishvar nomi bilan bog'liq (19,-C.10). Shahristondan janubda savdo va hunarmandchilik rastalari vujudga kelib, Buxoro o'rta asr shaharlariga xos shahriston, ark va

raboddan iborat tarkibda shakllanib borgan.

Tarixiy adabiyotlarda 1405-yilda temuriylar sulolasidan olim sifatida shuhrat qozongan Mirzo Ulug'bek (1394 –1449yy.) va uning jiyani Abdulla ibn Ibrohim Sultonlar Buxoroda qisqa muddat bo'lib, shu davrda Arkda mudofaa va qurilish bo'yicha ishlarni amalga oshirganligi haqidagi ma'lumotlar mavjud. Shuningdek, ushbu tashrif vaqtida Ark qal'asining ikkita darvozasi bo'lganligi ta'kidlaniladi (3,-C.77). Aftidan, Arkning sharqiy darvozasi shundan so'ng yopib qo'yilgan. Negaki, temuriylardan keyingi davrlarda yaratilgan biron bir tarixiy manbada Arkning sharqiy darvozasi haqida so'z yuritilmaydi.

Tabiiyki, sharqiy darvoza tomonga o'rnashib olgan Ulug'bek Mirzo Siyovush qabriga-afsonaviy shahar asoschisiga hurmat bajo keltirgan bo'lishi, ehtimol. Chunki bu uning kelgusi faoliyatida Buxoroga alohida e'zozdagi shahar sifatida qaraganligida ko'rinadi. Muhammad Tarag'ay Mirzo Ulug'bekning 1417–yilda Buxoro shahrida, 1433-yilda Abduxoliq G'ijduvoniy yurtida madrasa qurdirganligi fikrimizni to'liq asoslaydi.

Shayboniylar sulolasining vakili AbdulloxonII davrida Buxoro poytaxt shahar sifatida har tomonlama gullab yashnadi. U bu yerda qator me'moriy obida va ijtimoiy ahamiyatga molik imoratlar qurgan. Tarixnavislik taraqqiy qilgan bu davrda biror tarixiy manbada sharqiy darvoza (Darvozai Guriyon) to'g'risida ma'lumot qayd qilinmagan.

Shayboniy hukmdorning Ark qo'rg'oniga yaqin hududda madrasalar bunyod qilganligini inobatga olsak, bu davrda Ark g'arbiy darvozasining siyosiy, ma'naviy ahamiyati oshgan ko'rinadi. Demak, Abdulloxon II davrida g'arbiy darvoza ta'mirlangan, ammo sharqiy darvoza haqida manbalarda ma'lumotlar keltirilmagan. Shu sababli, mazkur darvoza shayboniy Abdulloxon II davrigacha yopilgan bo'lishi mumkin.

Shunday qilib, sharqiy darvoza yopilgach, uning orqasida Arki basta (yopiq Ark) deb atalgan guzar shakllangan. Mazkur guzar nomi XVIII asrdagi manbalarda uchraydi (17,-C.8). Demak, Ark hududi kengaytirilib, sharqiy darvoza olib tashlangach, Buxoro hukmdorlari Siyovush xotirasiga hurmat bajo keltirib, qabrini o'z o'rnida qoldirishgan, faqatgina uni sharqiy darvoza yopilgach g'arbiy darvoza tomonga ko'chirishgan.

Manbashunos olim Muso Saidjonov Ark darvozasidan ichkariga kirishda chap tomondagi bosiqchadan chiqqandan keyin so'lda kichik bir sufada (sufaning ostida bosiqchadan o'tgach 4 ravoqda) Siyovushning qabri mavjudligini ta'kidlaydi (12,-C.17). Demak, hukmdorlar XX asr boshlarida ham afsonaviy shahar asoschisiga e'tiqod qilib, sham' yoqishib, Siyovushning ruhiga bag'ishlab duoi fотиha qilishgan (12,-C.18-19).

Professor R.R.Raximov ham afsonaviy qahramon Siyovush mozorida yaqin-yaqingacha sham yonib turganligini ta'kidlaydi (9,-C.5). Shunday qilib, ijtimoiy-ma'naviy hayotda, xalq tafakkurida Siyovush afsonaviy shahar asoschisi sifatida yashab kelgan.

X-asrda Arkning g'arbiy etagidagi registon hududi shimoliy-g'arbiy tomondagi Darvozai Ma'bad, ya'ni hozirgi Hazrati Imom darvozasigacha cho'zilgan. Shu asrlarda Hazrati Imom darvozasi arab tarixchilari asarlarida Darvozai Ma'bad deb atalgan (2,-C.104). Keyinchalik Abu Hafs Kabir mozori atrofi va Hazrati Imom darvozasi ro'parasi aholi turar joylari bilan gavjumlashib, XV-asrda bu yerda Xossa Po'lot guzari shakllangan (10,-C.52). Keyingi asrlarda, ayniqsa, XVI- asrdan so'ng Hazrati Imom darvozasi tomon cho'zilgan hududda turar joy va guzarlar shakllanishda davom etib, registon janubiy-g'arbiy tomonga qarab kengayib, hozirgiga yaqin ko'rinishni olgan. Olib borilgan tadqiqotlar yangi guzarlar shakllanishi kelgusi asrlarda ham davom etganligini ko'rsatadi. Sharqshunos olim O.A.Suxareva XVI asrgacha Buxoro shahri shimolida joylashgan Abu Hafs Kabir ziyoratgohi jamiyat ma'naviy hayotidagi muhim ziyorat obyekti sifatida mashhur bo'lganligini ta'kidlaydi (14,-C.78).

XVI asrdan keyin, xususan, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Abu Hafs Kabir ziyoratgohi atrofida Nazarcha, Xossa Po'lod, Qozi Mir Hoshim guzarlari paydo bo'lgan (15,-C.104). Shu tariqa ziyoratgoh aholi ijtimoiy-ma'naviy hayoti, shahar arxitekturasining bir

qismiga aylangan.

Ismoil Somoniy maqbarasi va unga yaqin hududlar XVI asrdan so'ng shahar hududiga qo'shib olingan. Ko'hna moziyda Naukand nomi bilan atalgan bu hududda XVIII asr boshlarida aholi turar joy va manzillari shakllanib borgan (5,-C.221-237). Demak, shaharning shimoliy-g'arbiy qismi kengayishida bu ziyoratgoh muhim o'rin tutgan.

O'z davrida atrofi yirik qabriston bilan o'ralgan Chashmai Ayyub ziyoratgohi eski shahar qal'asi devoridan tashqarida bo'lib, shaharning g'arbidagi Shergiron darvozasidan shimoliy-sharq, O'g'lon darvozasidan janubiy tomonda joylashgan. Chashmai Ayyub mozorlari guruhiga esa Chashmai Ayyub maqbarasi, Zinda Fil Ahmadi Jomiy maqbarasi, Shar'obod mozori kirgan (1,-C.78-80). Asrlar davomida mazkur ziyoratgohlar atrofi aholi bilan gavjumlashib, bu yerda Xo'ja G'unjoriy, Havzi Cho'bin, Qalmoq kabi guzarlar paydo bo'lgan (15,-C.125,127,128). Tarixiy xaritalarda mazkur ziyoratgohlar atrofida shakllangan yangi guzarlar XVI asrda shaharga qo'shib olinganligi aks etgan.

Shayx Jalol darvozasi shayboniy sulton Abdulazizxon ibn Ubaydulloxon (1540-1549) davrida qurilgan. Sulton Abdulazizxon Shayx Jalolning muridi bo'lgan. Hazrat Shayx Jalol 1548- yilda 70-yoshida vafot etgan. Uning qabri Buxoro shahridagi Mirakon kvartalida joylashgan (7,-C.20).

Shayboniy sulton Ubaydulloxonning shayxga ixlosi baland bo'lib, Shayx Jalol hukmdorning piri murshidi bo'lgan.

Shuningdek, ashtarxoniylar hukmdori Abdulazizxon (1645-1680) Shayx Jalol qabri ustiga maqbara tiklagan (13,-C.216). Bu ma'lumotlar hukmdor Abdulazizxonning shayxga o'zgacha hurmat va e'zozda bo'lganligini ko'rsatadi.

Shuningdek, Shayx Jalol darvozasi yaqinida Abdulazizxon tomonidan ustozlari sharafiga xonaqo ham bino qilingan. Buxoro yarim mustamlaka bo'lgan yillarda xonaqoh qarovsizlik natijasida batamom xaroba holga kelgan, rus ma'murlari 1803-1894- yillarda bu ajoyib arxitektura yodgorligini yiqitib, uning g'ishtlaridan shayx Jalol darvozasi yonida pochta, telegraf, viloyat kasalxonasi kabi binolarni qurishda foydalanishgan (6,-C.270). Demak, darvoza yaqinidagi Shayx Jalol ziyoratgohi ham shu davrda buzib tashlangan.

1954-yillarda Shayx Jalol darvozasi davlat tomonidan ta'mirlangan (4,-C.49). Shayx Jalol darvozasi va shu nomdagi mozor bugungi kunda saqlanmagan, ammo Shayx Jalol darvozasi yaqinidagi shu nomdagi ziyoratgoh Sohibzoda va Mirakon guzarlari tashkil topishida muhim omil bo'lgan. Aholi gavjumlashishi natijasida Shayx Jalol guzariga qo'shni hududlarda shaharning janubiy-g'arbiy qismida Sohibzoda, Mirakon va Xo'ja Chorshanba guzarlari shakllanib borgan.

Sohibzoda guzari XIX asrda shaharning janubiy qismida Shayx Jalol darvozasi yaqinidagi hududda tashkil topgan. Har bir guzarda bo'lgani kabi bu yerda ham masjid, tahoratxona, maktab va hovuz bo'lgan (15,-C.100). Shoh Arab nomidagi qabriston yaqinida joylashgan guzar nomi bilan ataladigan ziyoratgohda ko'h toshlari bo'lgan (15,-C.100). Buxoro shahrining janubiy-g'arbiy qismidagi bu guzar o'rnida ayni paytda jamoat binolari qad rostlagan. Guzar tarixiy qiyofasidan uzoqlashib, zamonaviy ko'rinishga kirgan. Sohibzoda ziyoratgohi saqlanib qolmagan.

Shaharning janubidagi Turki Jandi mavzesi, Kosagaron kvartaliga qarashli Mirakon guzari ham Sohibzoda guzariga qo'shni (shimolida) bo'lib, u XVI asrdan keyin Buxoro devori ko'chirigach shaharning janubiy kengaygan hududida shakllangan. Mazkur kvartal Shayx Jalol darvozasiga yaqinligi sababli Guzari Shayx Jalol deb yuritilib, bu yerda shu nomli madrasa va masjid ham bo'lgan (13,-C.217).

Manbashunos olimi O.D.Chexovichning so'zlariga qaraganda Mirakon masjidi va madrasasi 1607-1608- yillarda qurilib, kvartali shakllangan paytda guzar Kalta Manor deb atalgan (15,-C.99). Demak, Sohibzoda va Mirakon guzarlari Shayx Jalol darvozasi qurilgandan keyin tashkil topgan. Shayx Jalol darvozasining qurilishi bu guzarlarning tashkil

topishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

Ammo XX asr o'rtalarida amalga oshirilgan topografik o'zgarishlar Shayx Jalol mahallasiga tutash Sohibzoda, Mirakon, Xo'ja Chahorshanbe kabi ko'chalarga ham ta'sir qilmay qolmadi (16,-C.140-143). O'z davrida me'moriy imoratlari bilan shahar tarixiy qiyofasining bir qismiga aylangan tarixiy Shayx Jalol mahallasi o'rnida bugungi kunda tibbiyot muassasasi, ayollar maslahat Kengashi hamda viloyat kasalxonasi faoliyat ko'rsatmoqda.

Shahar relyefidan ma'lum bo'lishicha, XVI asrda shaharning aholi gavjum guzarlari orasida joylashgan Turki Jandi guzari qismi deyarli kengaymagan, uning atrofi yirik qabristonga aylanib borgan.

Shahriston janubidagi Turki Jandi qabristonida esa qabrlar bir-birining ustiga ustma-ust qo'yilganligi oqibatida baland pushtalar vujudga kelgan (8,-C.38-39). Turki Jandi shahardagi muhim ziyoratgoh sanalib, hozirgi kunda Buxoro shahrida shu nomdagi ko'chada joylashgan.

Haqiqatan ham yuqorida nomi keltirilgan qabriston o'z davrida shahardagi eng yirik qabriston bo'lganligini Buxoro shahri Namozgoh ko'chasi 13,15,17-xonadonlarning orqa devorida qolgan sag'ana qoldiqlari dalolat etib turibdi. Devorga tutashgan sag'analarining bo'yi juda baland bo'lib, ular 3-4 metrdan iborat qavat hosil qilgan.

Sobiq Ittifoq davrida Turki Jandi maqbarasi va qabristoni qarovsiz holda qoldirilgan, uning shimoliy tarafida ovchilik buyumlari sotiladigan magazin faoliyat olib borgan (20). Maqbaraning g'arbiy tomoni old fasad qismidan yo'l o'tgan. Mazkur yo'ldan so'ng Buxoro shahri Hamid Olimjon ko'chasi joylashgan. Sobiq Ittifoq davrida mazkur ko'chaning taxminan 15, 17, 19-uylarining o'rnida maqbaraga tegishli tahoratxona bo'lgan (20).

Qabristonning shimoliy qismi 2017-yilda tekislanib (20), ayni paytda uch qavatli bolalar bog'chasi qurilmoqda. Bugungi kunda faqatgina maqbara saqlangan, yirik qabriston o'rnida aholi turar joylari qad rostlagan.

So'nggi o'rta asrlarda ham guzarlar shakllanishda davom etgan. Shaharning Qarshi, Mozor va Samarqand darvozalari oralig'ida qal'a devori bo'ylab Qozi Nuriddin, Imom Qozixon, Qorakamol, Mir Taxuri devon va boshqa guzarlar joylashgan (16,-C.140-143).

Shaharning shimoliy-g'arbiy tomonidagi Imom va O'g'lon darvozalari orasida Xossa Po'lod, Nazarcha, Kofar-rabod, Xo'ja Qurbon, Qozi Mir Hoshim, Askarbiy kabi aholi yashash manzillari shakllanib borgan (16,- C.140-143).

Buxoro shahrining g'arbiy tomonida Talipoch darvozasi yaqinida Somoniylar maqbarasi, O'g'lon darvozasi hududida Safforiy imomlari mozori, Shergiron darvozasi hududida G'unjor al-Hofiz mozori, Chashmai Ayyub mozori, Qorako'l darvozasi shimoliy tarafida Ismoiliiy imomlarining mozori, Jo'ybor xo'jalari mozori, Solori Haj mozori bo'lgan.

Bu hududlarda keyinchalik Muddao, Havzi baland, Ahmadi Jom, Qobul-ota, O'zbek xo'ja, Takiya, Ahmad dodxo, Xo'ja G'unjori, Qalmoqon, Charmgaron, Dastorbandon, Janafaron, Shahri nav kabi guzarlar vujudga kelgan (16,- C.140-143).

Guzarlarning barpo qilinishidan tashqari ularning nomlanishida ham muqaddas qadamjo bilan bog'liq jihatlar mavjud. Jumladan, taniqli shayx, avliyo, pir, eshon va valiylar yashab faoliyat ko'rsatgan guzarlar, ba'zan ularning nomlari bilan atalgan. Shuning uchun tarixiy manbalarda guzar nomlari o'zgarib turgan holatlar ko'p uchraydi. Ayrim hollarda guzarining haqiqiy nomi qolib, guzar shu yerda yashab o'tgan mashhur tariqat piri nomi bilan yuritilgan. Jumladan, Buxoro shahrida XX asr boshlarida Xo'ja Bulg'or, Imom Qozixon, Eshoni Pir, Jafar Xo'ja, Mavlono Sharif, Maxdumi A'zam, Boboyi Nonkash, Xo'ja Halim, Shayx Rangrez, Xo'ja Avliyoyi G'arib, Shayx Jalol, Xonaqohi Jo'ybor, Xalifa Xudoydod, Eshoni Imlo, Zinda Fil Ahmadi Jomiy, Chashmai Ayyub, Podshohi Ismoil Somoniy, Shermuhammad juvozkash, Xo'ja Kalon, Shox Aysi, Turki Jandi kabi guzarlar tariqat vakili, mutasavvif, avliyolar nomi bilan atalgan (18,-C.1-2).

Xulosa qilib aytganda, yuqorida nomlari qayd qilingan mozorlar dastlab mashhur shaxs, mutasavvif, ilohiyotchil olimlarning qabrlaridan iborat bo'lib, keyinchalik ularning atrofi yangi qabrlar hisobiga kengayib boravergan. Bunday jarayonni diniy e'tiqodning jamiyat ma'naviy-maishiy hayotiga chuqur kirib borishi bilan izohlash mumkin. Oddiy xalq marhumning avliyolar yonida dafn qilinishini narigi dunyo azoblariga kafolat deb tushungan. Bunday qabristonlarni shahar ichkarisida ham, tashqarisida ham uchratish mumkin. Qabristonlar atrofi bo'ylab bosqichma-bosqich aholi yashash manzillari vujudga kela boshlagan. Ijtimoiy hayot davom etib, aholi gavjumlashib yangi-yangi guzarlar, mahalla va mavzelar shakllanib borgan. Demak, muqaddas qadamjolar shahar topografiyasining muhim tarkibiy qismiga aylanib, uning hududi kengayishiga o'z ta'sini o'tkazgan.

ADABIYOTLAR

1. Аҳмад ибн Маҳмуд Бухорий. Муин ул-Фуқаро. 2019. Тарихи Муллозода дар зикри мазороти Бухоро / Сўз боши, форс тилидан таржима, изоҳлар муаллифлари К.Рахимов. – Тошкент: Фан, -216с.
2. Бартольд В.В. 1963. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. – Москва: Наука, -149 с.
3. Бартольд В.В. 1964. Улутбек и его время. Соч., т. 2, ч. 2. – Москва: Наука, -174с.
4. Бухоро ВДА, 837-фонд, 1-рўйхат, 3-йиғма жилд, 49-варақ.
5. Мирзааҳмедов Д.К. 1984. К изучению исторической топографии Бухары района мавзолея Саманидов // ИМКУ. Выпуск. – Ташкент: Фан, -230с.
6. Мирзо Салимбек. 2003. Кашкўли Салимий. Таворихи муттақадимин ва муттаахирин /Форс-тожик тилидан доцент Н. Йўлдошев ўгирган. – Бухоро: Бухоро, -342б.
7. Мухаммад Насириддин Ал-Ханафи Ал-Хасани Ал-Бухари. 2003. Тухфат аз-заирин (Бухарская часть) / Перевод с таджикско-персидского, предисловие и комментарий Х.Тураева. – Ташкент: Французский институт исследований Центральной Азии (IFEAC), -50с.
8. Некрасова Е. Г. 2008. Некрополь Турки Джанди в Бухаре (материалы по исторической, топографии, архитектуре и археологии) // Из истории культурного наследия Бухары. – Вып. 11. – Бухара: Бухоро, -С.38-39
9. Рахимов Р.Р. 2009. Центральная Азия: Ислам у семейного очага // Центральная Азия традиция в условиях перемен. – СПб.: МАЭ РА, Выпуск II. -С.5.
10. Рахматова С., Қурбонов Ҳ. 1995. Бухоро гузарлари тарихидан лавҳалар. – Бухоро: Бухоро, -95б.
11. Саййид Мухаммад Носир ибн Музаффар. 2009. Таҳқиқоти Арки Бухоро / форс тилидан таржима, сўз боши, изоҳлар ва кўрсаткичлар Ғ.Каримовники. – Тошкент: Тафаккур, -153б.
12. Саиджонов Мусо. 2005. Бухоро шаҳри ва унинг эски бинолари / Перевод, предисловие, комментарии Х. Тураева. – Ташкент: Французский институт исследований Центральной Азии (IFEAC), -58б.
13. Садриддин Салим Бухорий. 2012. Бухоронинг табаррук зиёратгоҳлари. – Бухоро : Дурдона, -350б.
14. Сухарева О.А. 1966. Бухара XIX-начало XX в. (Позднефеодальный город и его население). – Москва: Наука, -332с.
15. Сухарева О.А. 1976. Квартальная община позднефеодального города Бухары. – Москва: Изд-во Наука Главная редакция восточной литературы, -370с.
16. Тўраев Х. 2016. К исторической топографии Бухары // “XIX аср охири - XX аср бошларида Бухоро” мавзусидаги Республика илмий-назарий анжумани материаллари. – Бухоро. -Б.140-143.

17. ЎзМА, И-323-фонд, 1-рўйхат, 23 - йиғма жилд, 8-варақ ,
18. ЎзМА, И-126-фонд, 1-рўйхат, 73-йиғма жилд, 1-2 варақлар.
19. Ўзбекистон обидаларидаги битиклар. 2016. Бухоро (биринчи қисм). – Тошкент:Uzbekistan Today,
20. Buxoro shahrida yashovchi 56 yoshli Sobirov Sayfullo xotiralari. 2.10.2022.
21. Olimovna, J.N. (2020). Muqaddas ziyoratgohlar Buxoro shahri topografiyasining tarkibi sifatida. Imom Buxoriy saboqlari, 1(1), 40-41.
22. Olimovna, J.N. (2019). Buxoro shahri tarixiy topografiyasining shakllanishida muqaddas ziyoratgohlarning o'ri. Xorazm Ma'mun Akademiyasi Axborotnomasi– 3/2019. Pages. 41, 44.
23. Olimovna, J. N. (2019). Buxoro shahri tarixiy qiyofasining shakllanishida mozorlarning o'ri. BuxDU ilmiy axborotnomasi, 239-243.